

LELEME LA GAE MPHATO WA 2

Diphootholo di etela lewatle

SEPEDI

Kgato
ya:

3.

Puku ya

2

Go bala ka sehlopha ga go hlahlwa

Pele o bala

- Phetlolla matlakala a kanegelo yeo ba tliego go e bala. Boledišanang ka ga diswantšho.
- Kgopela barutwana gore ba nagane gore kanegelo e ka ba mabapi le eng ka go lebelela hlogo ya kanegelo le diswantšho.
- Hlagiša mantšu a maswa goba a bothata pele barutwana ba ka bala kanegelo.
- Dira dikarata tša mantšu e le go hlagiša tloltontšu ye mpsha (lebelela lenaneo ia tloltontšu ye mpsha kua bokagareng bja letlakala la mafelelo la khabara.

Go bala la mathomo

- Barutwana ba swanetše go bala sengwalwa ka bobona
- Barutwana ba swanetše go bala ka setu goba ba ka bala ka go hebehebetša
- Tloga go morutwana yo o ye go yo mongwe, gomme o kgopele morutwana yo yo mongwe le yo mongwe gore a balele karolo ye nngwe ya sengwalwa godimo

Ditherišano

- Botšiša dipotšišo tša tekatlhao loganyo tše di theilwego godimo ga sengwalwa
- O tla lemoga gore mešongwana ye e lego kua mafelelong a puku e bohlokwa go hlahlha ditherišano ka phapošing. (Kgetha mešongwana ya maleba yeo e swanelago boemo bja barutwana.)

Go bala labobedi.

- Mo go matšatši ao a latelago, dumelela barutwana go bala puku gape, ka babedi ka babedi goba morutwana a le noši.
- Ela šedi go bala ka go thelela, popopolelo le tloltontšu.
- E re barutwana ba ngwale mešongwana ya dihllopha ya go hlahlwa yeo e lego kua mafelelong a puku. (Kgetha mešongwana ya maleba yeo e swanelago boemo bja barutwana.)

E re barutwana ba diragatše diteng
tša sengwalwa ge go kgonega.

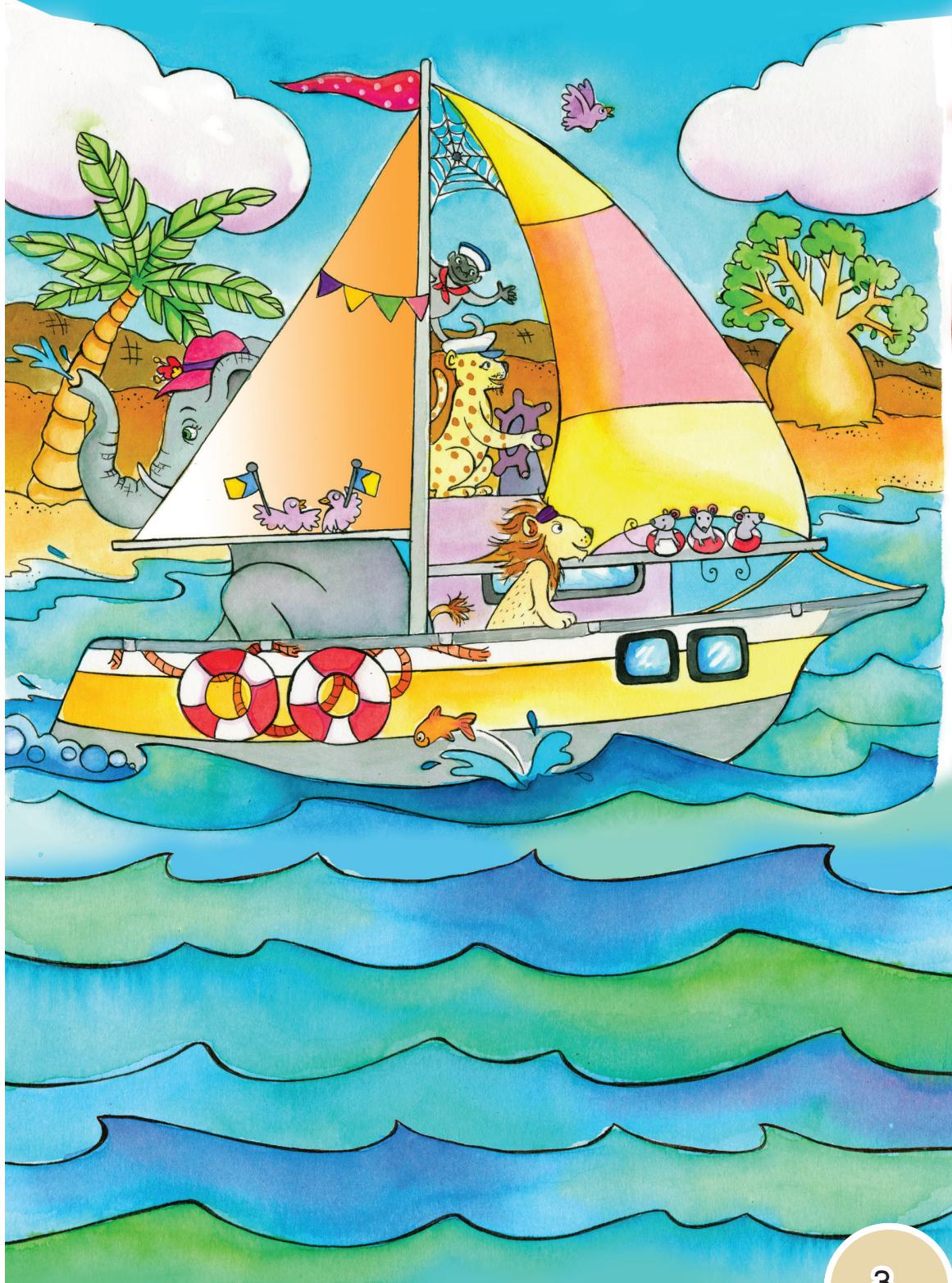
Barutwana ba swanetše go dira mešongwana ye e theilwego godimo ga go bala ka dihllopha ka morago ga ge ba badile. E re barutwana ba šome ka dihllopha go ngwala mešongwana ya maleba ya go bala ka dihllopha yeo e lego kua mafelelong a puku. Ba se ke ba ngwala ka pukung ye. Mešongwana ya go ngwalwa e swanetše go ngwalwa ka dipukung tša bona tša go ngwalela.

Diphootholo di etela lewatle

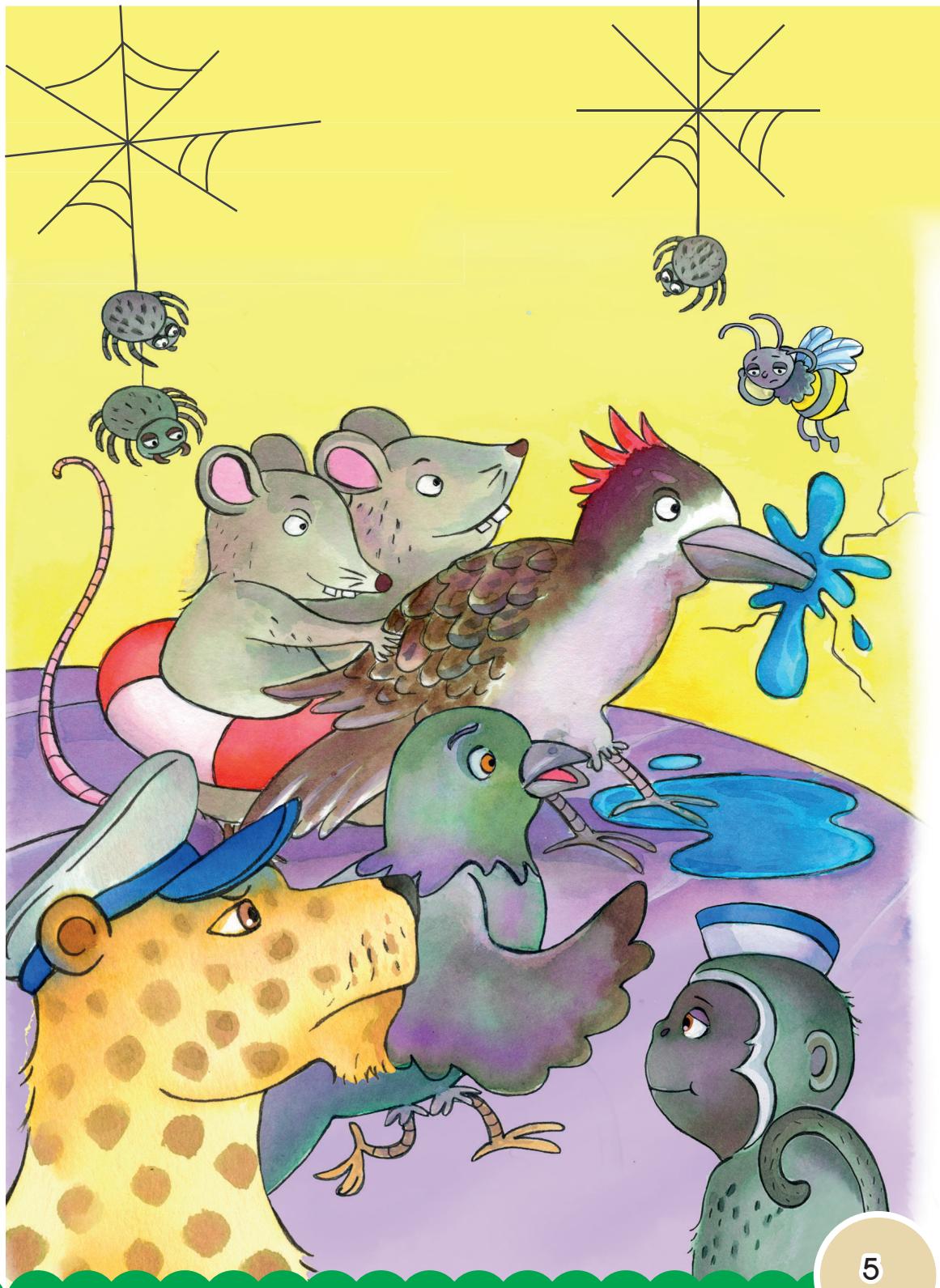
Diphoofoło tša lešoka, dinonyana
le dikhukhwanyane tša go tšwa
Afrika di be di nyaka go bona
lefase. Di ile tša tšeа sephetho sa
go tšeа leeto ka seketswana.

Di ile tša ipshina ka matšatši a
tšona a mathomo mo leetong
la tšona, eupša ka morago ga
matšatši a semakae, tša thoma
go lewa ke bodutu tša thoma go
thulana.

Phaphadikota, Phaphi, o ile a
thoma go lwa le Leeba Lebo.
Ge ba dutše ba phikologa,
Phaphadikota o ile a thubula
lešoba mo seketswaneng.

Meetse a ile a thoma go tsena ka
seketswaneng. Lešoba lela
le ile la gola, la gola. Meetse
a ile a tsena ka bontši ka
seketswaneng.

Diphoofolo di ile tša tšhoga, di re seketswana se tla nwelela.

"Bbbb, bbbb, bbbb," Sešomi Nose sa re: "A re šomeng mmogo go thiba lešoba."

Gona fao diphoofolo di ile tša šoma mmogo di leka go thiba lešoba.

Phaa! Phaa! Phaa!

Dinonyana di ile tša phuphusela
ka mafego a tšona, di leka go
kukela seketswana godimo, eupša
di be di se tša kgwahla go ka dira
bjalo.

Tlou e ile ya moma meetse ao a
lego botlaseng bja seketswana, ya
a tshwela ka lewatle.

Ka mo! Ka mo! Ka mo! Ka mo!

Dinose, ditšhošwane, magotlo
le digokgo, di ile tša leka dilo ka
moka tšeо di naganago gore di tla
thuša gore lešoba le thibege.

Di lekile bolepu bja digokgo, motu
le todi ya dinose, eupša tša se
kgone go thiba lešoba.

Meetse a no tšwela pele go elela
ka gare ga seketswana gomme
boteng bja meetse bja namelela,
bja namelela.

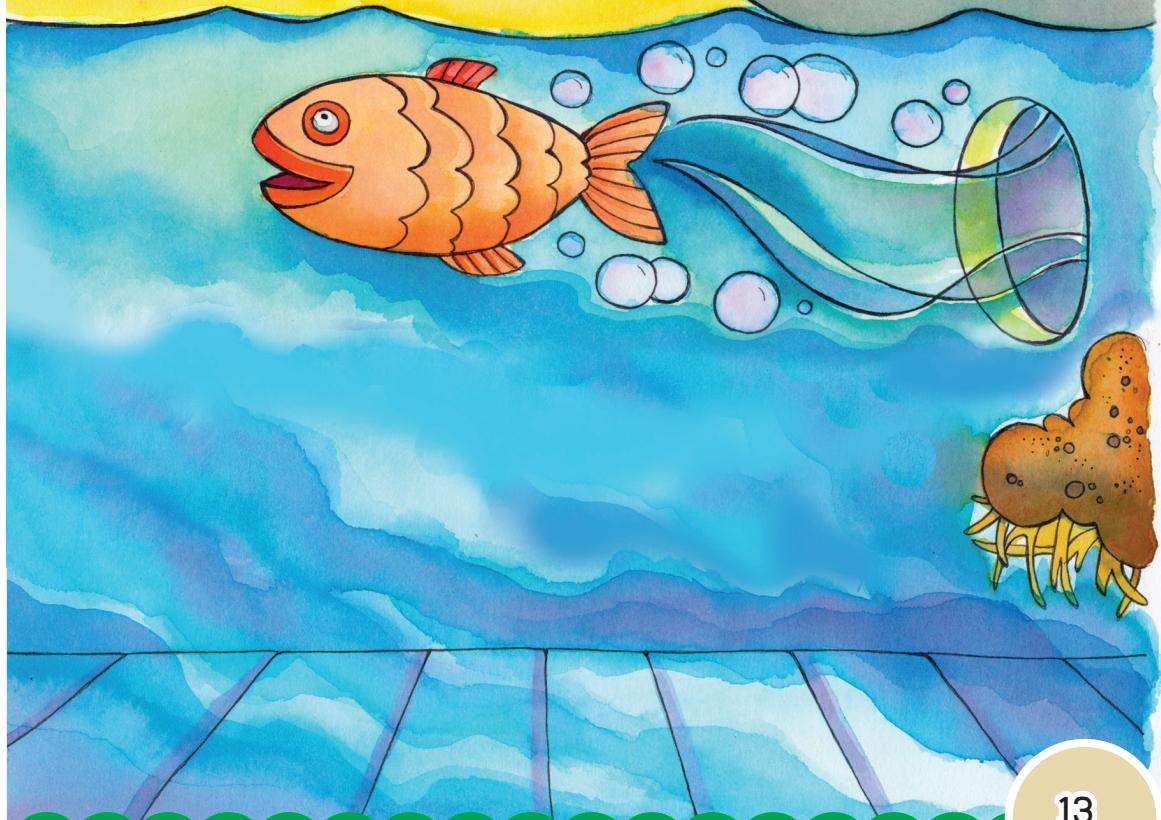

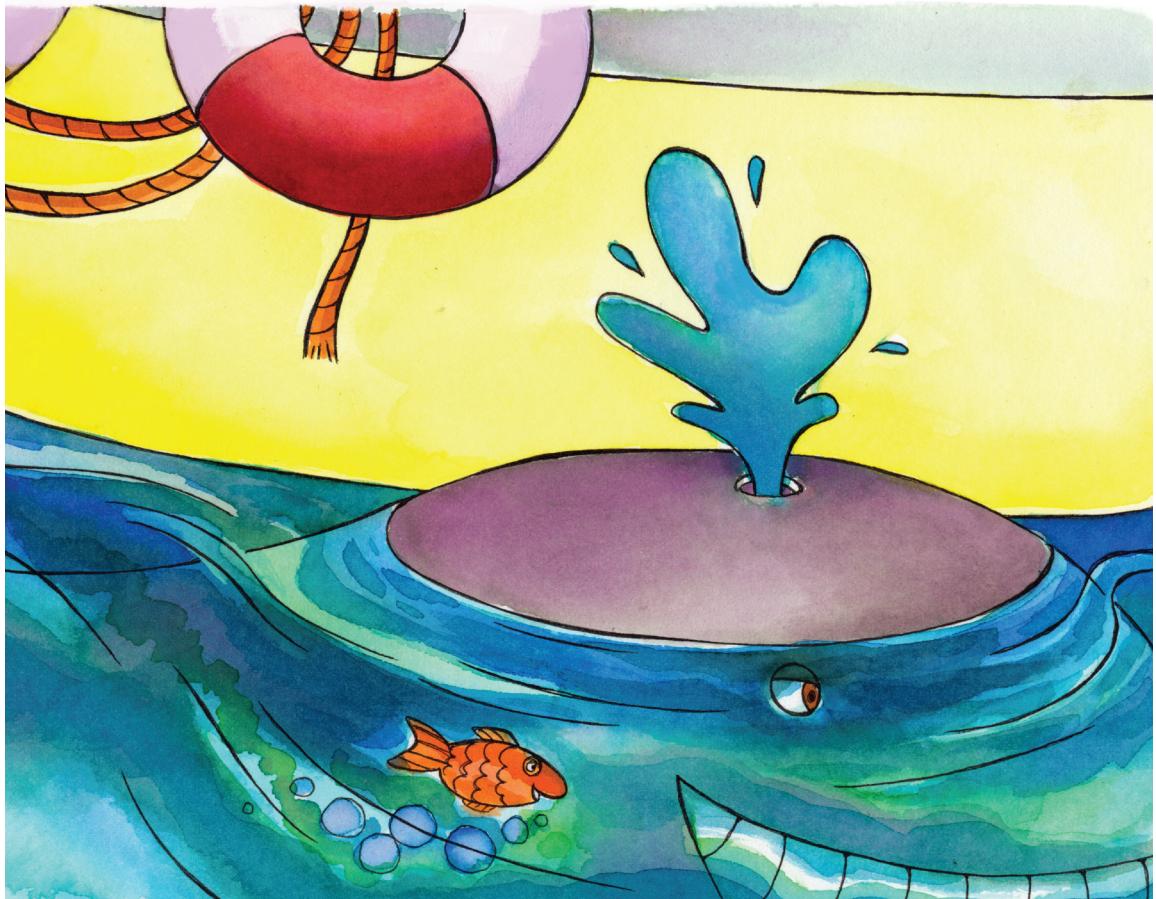
Ka ye nako, diphoofolo di be di
tšhoga gore di tlo nwelela.

Gona fao, hlapi ye nnyane e ile ya
thutha ya tsena ka seketswaneng
ka lešobana lela.

“Hlatswana, na o ka re thuša?”
tša botšiša ka letšhogo.

“Ee, nka le thuša,” gwa realo
hlatswana.

Hlatswana e ile ya ya go bitša
Leru Leruarua. Leruarua o
ile a pinyeletša mpa ya gagwe
lešobaneng la seketswana gomme
la thibela meetse gore a se sa elela
ka seketswaneng.

Mafelelong diphoofo lo di ile
tša kgona go thiba lešoba ka
ge meetse a be a sa tsene ka
seketswaneng!

Ka moka ba be ba imologile
gomme ba leboga Lelu Leruarua
ka legoa legolo.

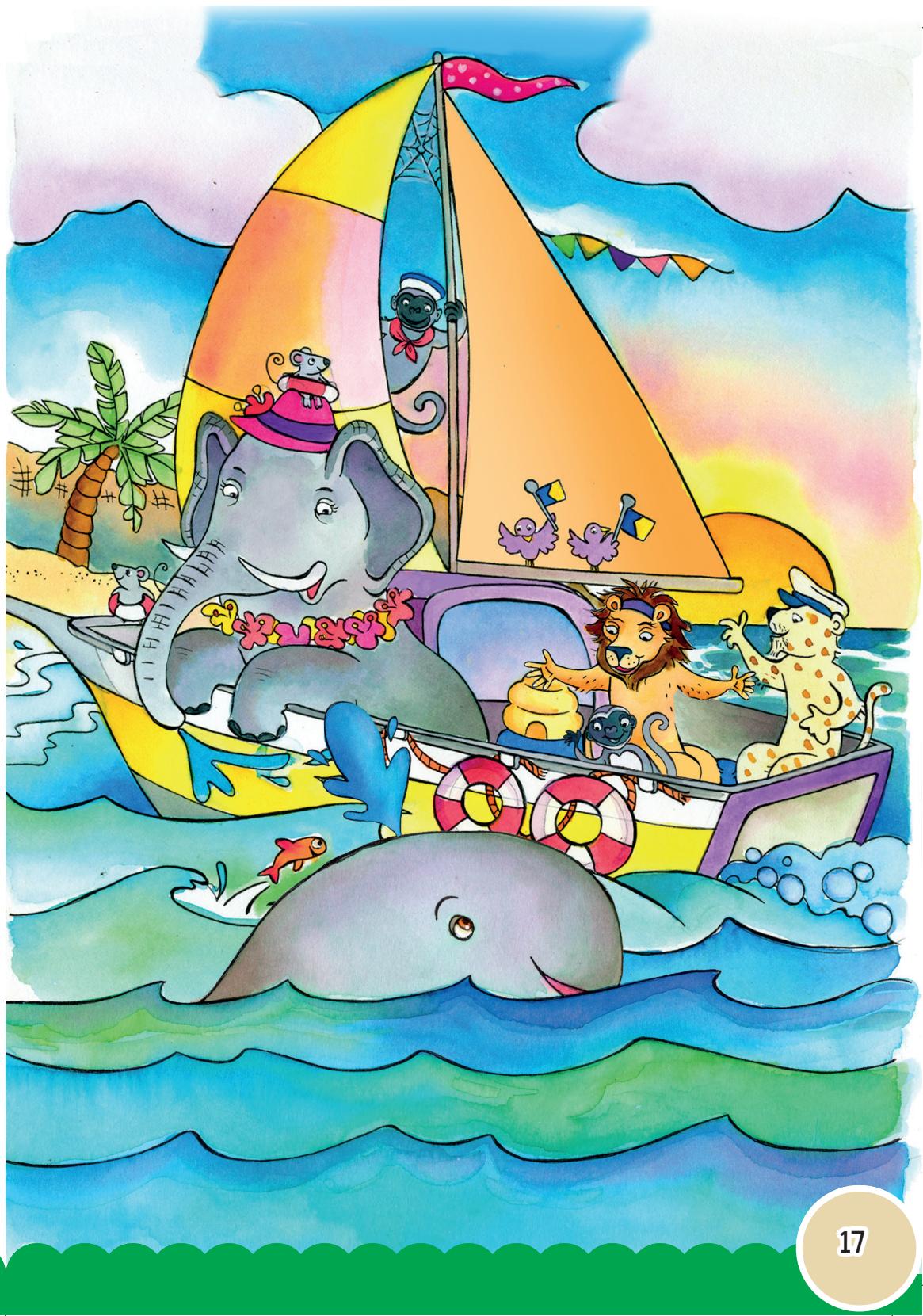

Kgoši Tau a re: "Re a leboga,
hlatswana. Re a leboga, Lero
Leruarua! O re phološitše!"

Diphoofolo di be di thabile kudu ka
gore bjale di tla kgona go tšwela
pele ka leeto la tšona.

Diphoofolo ka moka di ile tša
dumelelana tša re: "Ge re le
mmogo re ka kgona go dira
bokaone!"

**Ge o le nnoši tšwelopele e ba
ye nnyane, ge re šoma mmogo
tšwelopele e ba ye ntši!**

Opela!

Diphooftolo di sepetše ka dipedi ka dipedi. Šatee!

Diphooftolo di sepetše ka **dipedi ka dipedi**.

Šatee! Šatee!

Diphooftolo di sepetše ka **dipedi ka dipedi**.

Šatee! Šatee!

Diphooftolo di sepetše ka **dipedi ka dipedi**,

Tlou le khankaru.

Ka moka di tsene ka arekeng,

gore di tshabe pula.

Ka moka di tsene ka arekeng,

gore di tshabe pula.

tharo	Mantlakane, tšošwane le nose.
nne	Kubu ye kgolo e patagane mo lebating.
hlano	Ka go tsoma di tšwela pele ka bophelo.
tshela	Di bušeditše kgabo morago ka lebaka la mahlajana a yona.
šupa	Kolobjana ye nnyane e be e nagana e ya legodimong.
seswai	Khudu e be e nagana gore e tlile go šalela.
senyane	E tlile e matšha mo mothalong wo o rilego thwi, wo motelele.
lesome	Yo a tlilego la mafelelo e be e le kgogotshadi ye khubedu.

Sereto

Nose

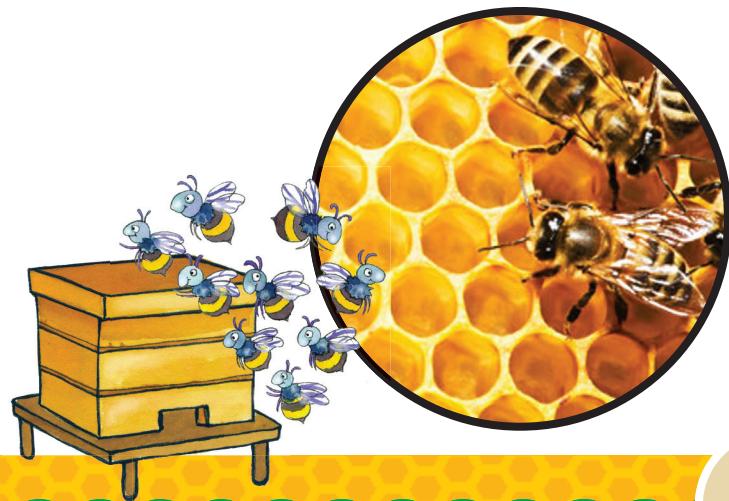

Mmalo! Nose. Ke rata koša ya gago,
o tšwela pele go bobola letšatši ka moka.

O hwetša matšoba ao a nago le manopi a mabose,
o hwetša modula mo maotong a gago a
thakgegilego.

Gape, le ge o na le lebolela le bohloko,
todi ya gago ke selo se sebose go feta.

Todi ya mmala wa gauta go tšwa lemapong la gago,
e dira gore lethabo le dule le le gona le phela

Dintlha tša go makatša ka ga phoofolo eupša e le dinnete.

1

Namane ya tlou ka nako e anya pogo ya yona gore e ipshine ka go iketla.

2

Dimpšhe di kgoni go tshetshetha go feta dikilometara tše 70 ka iri.

3

Kgokološane e šomiša mola wa godimo bjalo ka khamphase/tšhupakhetlo.

4

Diphiri di amana kudu le dikatse go feta dimpša.

5

Ditau di robala diiri tše 20 ka letšatši.

6

Thutlwā e na le leleme
la mmala wo o tibilego wo
motalalerata la botelele bjo bo
ka bago disentimetara tše 50.

7

Mokopa wo moso o na
mpholo wo o ka bolayago
banna ba lesomepedi ka
nakwana ya iri.

8

Dikubu di kgora go šireletša
bodulo bja tšona ebile ke
diphooftolo tše kotsi.

9

Diphankoloni di na le maleme
a matelele a go tanya. Ge
le sa šome selo di le bušetša
phagong ya mafahla a tšona.

10

Dikwena di be di ntše di le
gora mengwaga ye dimilione
tše 200.

Mešongwana ya go bala ka sehlopha

1

Balela mogwera wa gago mafoko.

Bjale bala mafoko ka tatelano ya maleba gore a go
thuše go anegela mogwera wa gago kanegelo gape.

1.	Hlatswana ye nnyane ya bitša Leru Leruarua yo a ilego a pinyeletša mmele wa gagwe go thiba lešoba.	
2.	Diphoofolo di ile tša tšea sephetho sa go tšea leeto ka seketswana.	
3.	Digokgo, magotlo le dinose di lekile go tswalela lešoba, eupša ga se tša tšwelela.	
4.	Di ile tša lewa ke bodutu gomme Phaphadikota Phaphi le Lebo Leeba ba ile ba thoma go lwa.	
5.	Ka morago diphoofolo di ile tša kgonà go thiba lešoba.	
6.	Phaphadikota Phaphi o thubutše lešoba mo seketswaneng.	
7.	Diphoofolo ka moka di ile tša kwana gore go šoma mmogo go ka dira bokaone.	
8.	Meetse a ile a thoma go elela ka seketswaneng ka lešoba.	

2

Botša mogwera wa gago ge eba o rata kanegelo ye goba aowa.

3

Feleletša mošongwana wo.

- a. Ngwala lentšu la mathomo la mothalo wo mongwe le wo mongwe ka pukung ya gago ya go ngwalela. Ka morago ngwala mantšu a go rumka go swana le lona kgauswi le lona.

lwa	namelwa	momelwa	molwi	bolelwā
bjang	mang	neng	mohlareng	ntlo

- b. Ngwala mantšu go tšwa mo kanegelong ao a lego malatodi a mantšu a a latelago:

thomile

boifa

nnyane

- c. Hwetša mantšu mo kanegelong ao a lego malatodi a mantu a a latelago:

nnyane

godimo

bulegile

- d. Hwetša mantšu ao a nago le medumo ye latelago go tšwa kanegelong gomme o a ngwale:

ai

oa

au

ou

oo

ee

- e. Ngwala lenaneo la diphoofolo tše di tšwelelagmo kanegelong. Šomiša difegelwana go aroganya maina a diphoofolo.

4 Araba dipotšišo tše di latelago mogwera wa gago a theeeditše.

1. Efa hlogo ya kanegelo ye.
2. Baanegwathwadi ba kanegelo ye ke bomang?
3. Ke ka lebaka la eng diphooftlo di be di tshwenyegile?
4. O nagana gore go ka be go diregile eng ge nkabe hlatswana e se ya fihla moo seketswaneng?
5. Naa ke thuto efe yeo re e hwetšago mo kanegelong ye?

5 Ngwalolla kanegelo ka mantšu a gago o šomiša maswaodikga a maleba.

(temana e I, bonnyane mafoko a 5)

6 Ngwala thai ka e tee ya diphooftlo, ka pukung ya gago ya go ngwalela, ka morago o e balele mogwera wa gago.

Mohlala wa thai:

Letlalo la ka ke le letalamorogo la go redimoga.

Ke na le maoto a mane le maoto a go ba le matlalwana gare ga menwana.

Ke ja dikhukhwanyane le dikolopisane.

Ke kgona go thutha ka tlase ga meetse le go pharuma mo fase.

Ke nna ....?

LELEME LA GAE MPHATO WA 2

Puku ya 2

Hlogo:	Diphoofto di etela lewatle
Leleme:	Sepedi
Kgato ya:	Leleme la gae Mphato wa 2 Kgato ya 3 Puku ya 2
Mohuta wa sengwalwa:	Kanegelo
Mantšu a tlwaelo:	tšona, tšea, thoma, mmogo, hle, meetse, lešoba, hlapi, lwa, thabile
Tlotlontšu:	leeto, seketswana, Afrika, leeiba, thubula, moma, tšwela pela, leruarua
Medumo:	tsw, tsh, tšh, ts, tš, au, ou, ee, oo, aa
Diteng, mareo le mabokgoni:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Go latelanya ditiragalo gore o kgone go bolela kanegelo gape. ▪ Go ntšha maikutlo ka ga kanegelo. ▪ Go laetša mantšu a go rumka go swana. ▪ Go laetša malatodi le mahlalošetšagotee. ▪ Go hwetša mantšu mo kanegelong ao a nago le medumo ye e latelago: ai, oa, au, ou, aa, ee, oo. ▪ Go ngwala lenaneo ka go šomiša difegelwana. ▪ Go ngwalolla kanegelo ka mantšu a gago. (temana e l, mafoko a 5) ▪ Go ngwala thai.

SEPHOLEKE (CAPS) se nyaka gore barutiši ba bee nako ka thoko letšatši ka letšatši go bala ka sehlopha se se itšego sa go hlahlwa.

Go bala ka sehlopha sa go hlahlwa go nyaka gore barutwana bao ba lego maemong a go lekana ka go bala ba bale sengwalwa sa go swana, ka dihlopha ka tlhahlo ya morutiši.

Morutiši o swanetše go beakanya paka ya go bala gore e akaretše mekgwana ya go bala go ya ka go bala ka go bona mantšu le difoneme le ya kwešišo yeo barutwana ba tla e hlokago ge ba bala.

Gape mekgwana ye ya go bala e nyaka gore go be "go bolelwa ka sengwalwa" magare ga morutiši le bana gape le magare ga barutwana mo sehlopheng.

Dipuku tše di akaretša 'go bolela ka sengwalwa' tekatlhao loganyo le mešongwana ye mengwe ya go thuša barutiši gore ba kgone go hlahlha go bala ka sehlopha ka diphapošing tše bona.

ISBN 978-1-4315-2494-5

9 781431 524945

ISBN 978-1-4315-2494-5

**THIS BOOK MAY NOT
BE SOLD.**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street, Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
First edition 2016

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

**Dipuku tše dingwe tše
Leleme la gae tše Mphato
wa 2. Rakeng ya dipuku:**

**Boati o hwetša bagwera
ba baswa**

Bophelo bjo boima

**Ka fao pitsi e hweditšeego
mebala ya yona**

Jerry o rata go bala

**Bubu, ngwana wa tlou
o a timela**

Bagwera ba direlana bjalo

Lepidibitšana la go befa

**Pasekela ye mpsha
ya Mogorosi**

Diphoofolo di etela lewatle

Leru Leruarua, o a pholosa